Sivistys- ja tiedejaosto

Asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunnon sivistys- ja tiedejaostolle koskien hallituksen esitystä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

Yleisesti valtion talousarviosta vuodelle 2024

Valtion talousarviossa vuodelle 2024 esitetään merkittäviä muutoksia opiskelijoiden toimeentulolle. Samanaikaiset muutokset opintotukeen, yleiseen asumistukeen, kuntoutusrahaan ja aikuiskoulutustukeen asettavat opiskelijat asemaan, joka tekee päätoimisesta opiskelusta entistäkin vaikeampaa.

Opintotuki nykypäivänä

Nykymuotoinen korkeakouluopiskelijan opintotuki koostuu opintorahasta ja -lainasta. Ammattikorkeakouluopiskelijoista 99 632 sai vuonna 2022 opintorahaa ja 104 406 AMK-opiskelijaa hyödynsi samana vuotena opintolainaa. Opintotukea täydennetään tyypillisesti yleisellä asumistuella. Opintorahan ostovoima on heikentynyt viimeisen viiden vuoden aikana 160 euron verran. Noin puolet ammattikorkeakouluopiskelijoista kokee taloudellisia vaikeuksia (Eurostudent VIII.)

Opintolainakanta on yli kaksinkertaistunut sitten vuoden 2017. Samaan aikaan opintolainan korot ovat nousseet huomattavasti, ja liikkuvat kuluvalla hetkellä 4-5% välillä. Vastavalmistuneelle korkojen takaisinmaksu voi osoittautua siis erityiseksi haasteeksi.
Opiskelijoiden yleisimmät syyt opintolainan nostamiselle ovat olleet lainan matala korkotaso, kohtuulliset takaisinmaksuehdot sekä toimeentulon kannalta välttämättömien juoksevien menojen rahoittaminen (Eurostudent VIII.)

Opintotuki pohjoismaiden kontekstissa

Suomen opintotuen taso laahaa nykyhetkellä pahasti verrokkimaihin suhteutettuna, mutta myös opintotukikuukausien määrä on alhaisempi. Alla olevassa taulukosta on nähtävissä Suomen opintotuen nykytila, eikä hallituksen esitystä valtiontakauksen kasvattamisesta ole huomioitu. Lainaosuuden korotuksen myötä opintotuki nousee samalle tasolle Ruotsin opintotuen kanssa, joskin lainan osuus opintotuessa on Ruotsin opintotukimallia korkeampi. Suomen opintotukimallin osalta on olennaista myös huomioida Norjan ja Ruotsin kevyemmät lainaehdot, jossa takaisinmaksuaikaa opintolainalle on 25 vuotta.

Opintotuen taso syyslukukaudella 2022 pohjoismaisessa vertailussa (Kela.)

Verrokkimaa	Opintoraha	Opintolaina	Yhteensä
Norja	464e/kk	696e/kk	1160 e/kk
Tanska	860e/kk	440e/kk	1300 e/kk
Ruotsi	342e/kk	788e/kk	1130e/kk
Islanti	458e/kk	1068e/kk	1526e/kk
Suomi	279,43e/kk	650e/kk	929,43e/kk

Yllä oleva taulukko ei huomioi eri asumistukijärjestelmien eroja maiden välillä, joilla voi olla vaikutuksia kokonaistuen tasoon. Esimerkiksi Islannissa asumista tuetaan ylimääräisellä opintolainalla ja Tanskassa vuokraan saa erillistä tukea, joka on 15 prosenttia vuokramenoista. Ruotsissa asumistukea myönnetään erikseen perheille ja alle 29-vuotiaille opiskelijoille. Vaikka verrokkimaiden opintotuen taso on korkeampi, ovat myös muiden pohjoismaiden opiskelijajärjestöt kantaneet huolta opiskelijoiden toimeentulon tasosta.

Talousarvioesityksen luku 29.70 ja vaikutukset

Valtion talousarvion luku 29.70 esittää opiskelijan opintotukijärjestelmän toiminnalliseksi tavoitteeksi päätoimisen ja suunnitelmalliseen opintojen edistämisen tavoiteajassa. SAMOK toteaa, ettei talousarvioesitys ole yhtenäisessä linjassa tavoitteen kanssa.

Talousarviossa esitetään lähes 65 miljoonan euron lisäystä opintolainan valtiontakaukseen. Valtiontakauksella on määrä kasvattaa opintotukea opintolainan muodossa HE 80/2023 mukaisesti niin, että korkeakouluopiskelijan opintolainan valtiontakausta kasvatetaan 1.8.2024 alkaen siten, että Suomessa opiskeleva voi nostaa opintolainaa 850 euroa tukikuukautta kohden ja ulkomailla opiskeleva voi nostaa opintolainaa 1000 euroa tukikuukautta kohden.

SAMOK näkee, että opintotuen tason nostaminen on välttämätön toimenpide, mutta tason nostaminen tulisi tehdä opintorahan tasokorotus edellä, eikä lainamäärän kasvattamisella. Opiskelijat ovat ainoa väestöryhmä, jotka joutuvat kustantamaan välttämättömiä menojaan lainalla. Viiden vuoden aikana opintovelallisten määrä on kasvanut 37%. Mikäli opiskelija hyödyntää opintolainansa täysimääräisesti sekä toisella asteella että korkea-asteella, voi valtiontakauksen myötä opiskelijan nostama laina kasvaa yhteensä 15 000 eurolla.

Opintolainan valtiontakauksen kasvattamista on perusteltu erityisesti opintolainahyvityksellä, mutta lainahyvityksen määrää ei olla nostamassa. Kuluvalla hetkellä opintolainahyvityksen saa, mikäli ensimmäisen korkeakoulututkinnon suorittaa tavoiteajan ja yhden lukukauden raameissa. Lainahyvitys on tällä hetkellä 40 prosenttia siitä opintolainan määrästä, joka ylittää 2500 euroa. Lainahyvitykselle on myös enimmäismäärä. Esimerkiksi 210 opintopisteen tutkinnon lainahyvitys on enimmillään 4120 euroa. Vuonna 2022 ammattikorkeakoulusta valmistuneen mediaanilaina oli 17 800 euroa.

Opintolainamäärän kasvattaminen koskettaa erityisesti niitä opiskelijoita, joiden opintoihin kuuluu merkittävissä määrin lähiopetusta ja pitkiä palkattomia harjoittelujaksoja. Tämä heikentää mahdollisuuksia osa-aikatyön suorittamiselle opintojen ohella. Erityisesti näiden opiskelijoiden kohdalla opintojen aikaisen elämisen rahoitus koostuu ennen kaikkea opintotuesta. Työllisyyteen vaikuttaa myös osin aiemmin kerrytetty työkokemus, jota suoraan toiselta asteelta siirtyvillä opiskelijoilla on keskimäärin muita opiskelijaryhmiä vähemmän.

Opintolainamäärän kasvattaminen siirtää opiskelijoiden taloudellisen epäsuhdan valmistumisen jälkeiselle ajalle, kun valmistuneet siirtyvät opinnoista työelämään. Suomalaisten mediaanitulon alapuolelle asettuva palkkataso heikentää merkittävästi myös alalle hakeutumisen houkuttelevuutta, jos lainalyhennysten ja korkojen maksaminen osoittautuu haasteelliseksi. On keskeistä huomioida, että valmistuneiden keskuudessa on suuriakin palkkaeroja, joiden myötä opintolainan investointiluonne asettuu eriarvoistavaksi tekijäksi opiskelijoiden keskuudessa.

AMK-opiskelijoista 55 prosenttia ilmoitti Eurostudent VIII -tutkimuksessa työskentelevänsä opintojen ohella ja noin joka kolmas opiskelija ilmoitti työskentelemisen opintojensa edistymisen hidastustekijäksi. Opiskeluun käytetty viikkotyömäärä on vähentynyt vuodesta 2,6 tunnilla vuodesta 2019 ja työssäkäyntiin käytetty keskimääräinen viikkotuntimäärä on noussut 1,7 tunnilla.

SAMOK kantaa huolta siitä, että yhä useampi opiskelija valitsee työmäärän kasvattamisen opintojensa kustannuksella lainan nostamisen välttämiseks ja tulotasonsa parantamiseksi. Tällä voi olla huomattavia vaikutuksia siihen, miten moni opiskelija valmistuu opinnoistaan tavoiteajassa ja miten opiskelija käyttää aikaansa oppimiseen pelkän suoritusmerkinnän sijasta. Haluamme, että korkeakouluista valmistuneet ovat aidosti ammattilaisia valmistumisen myötä sen sijasta, että opinnot suoritetaan ilman kunnollista keskittymistä ja perehtyneisyyttä opintojen sisältöön.

SAMOKin ratkaisut opintotuen ja erityisesti opintolainajärjestelmän kehittämiseksi

SAMOK näkee, että opintotukijärjestelmää tulee kehittää ja pitää opintotuen kokonaisuudistusta hyvänä asiana. Uudistuksen yhteydessä on keskeistä tarkastella monimutkaisen järjestelmän ongelmakohtia ja selvittää opintotuen siirtämisestä

opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudesta sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen, jotta opintotuen suhde muiden etuuksiin huomioidaan entistäkin vahvemmin päätöksenteossa.

SAMOK ehdottaa, että opintotukilakia koskettava HE 80/2023 ottaisi huomioon lainamäärän kasvun myös opintolainahyvityksessä. Hyvityksen määrää tulisikin kasvattaa samassa suhteessa opintolainamäärän valtiontakauksen noston kanssa. Tulevassa työssä tulisi myös tarkastella, miten valmistuneita voitaisiin parhaiten tukea opintolainan korkokulujen osalta. Yksi toimenpide olisi esimerkiksi korkoavustusten tulorajojen nostaminen. Kasvavien korkomenojen osalta olisi myös keskeistä pohtia, voisiko opiskeluaikana lyhennetetyt opintolainat huomioida edelleen myös osana lainahyvitystä ja lainahyvityksen ehtoja keventää siten, että opintolainahyvitykseen oikeuttava opiskeluaika laajennettaisiin kestoltaan opintojen tavoiteajaksi ja yhdeksi opiskeluvuodeksi. Ulkomaan liikkuvuusjakso tulee määritellä hyväksyttäväksi syyksi pidentää opintolainahyvitykseen oikeuttavaa opiskeluaikaa. Samoin osaopiskelukykyisten osalta lainahyvityksen ehtoja tulisi keventää niin, ettei opintolainahyvityksen määräajan pidennys vaadi sairauspäivärahan, tartuntatautipäivärahan tai täyden työkyvyttömyyden perusteella maksettavan kuntoutustuen, eläkkeen tai korvauksen vähintään 30 päivän ajan saamista opintolainahyvitykseen oikeuttavana opiskeluaikana. Heikentyneen opiskelukyvyn tulee itsessään riittää perusteeksi määräajan pidentämiselle.

Helsingissä 7.11.2023

Joonas Soukkio
Puheenjohtaja

Vellu Taskila
Toiminnanjohtaja

Lisätietoja:

Erica Alaluusua
Sosiaalipolitiikan asiantuntija
erica.alaluusua@samok.fi
040 7731854